

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2023

MADUO: 70

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 25.

DITAELO

1. Buisa ditaelo ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaane la diteng mo tsebeng e e latelang, mme o tshwae dipotso go tswa mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo tlhopha dipotso tse o batlang go di araba.
3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le NNE:

KAROLO YA A:	Padi	(35)
KAROLO YA B:	Terama	(35)
KAROLO YA C:	Dikgangkhutshwe	(35)
KAROLO YA D:	Poko	(35)
4. Araba DIPOTSO DI LE PEDI fela, potso e le NNGWE go tswa mo dikarolong TSE PEDI tse di farologaneng:

KAROLO YA A: PADI
Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

KAROLO YA B: TERAMA
Araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e o e buisitseng.

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikhutshweng tse di boditsweng.

KAROLO YA D: POKO
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong a a boditsweng.
5. Dirisa lenaanenetefatso go go thusa.
6. Latela ditaelo go tswa kwa tshimologong ya karolo nngwe le nngwe ka kelotlhoko.
7. Kwala palo ya dikarabo jaaka di tlhagelela mo pampiring ya dipotso.
8. Simolola karolo NNGWE LE NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
9. Tiriso ya nako e e tshitshinngwang: Dirisa metsotso e ka nna 75 mo karolong nngwe le nngwe.
10. Kwala ka mokwalo o o phepa o o bonalang.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e tla letla batlhatlhojwa go tlhopha dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: PADI		
Araba potso go tswa mo pading e le NNGWE e o e buisitseng.		
POTSO	MADUO	TSEBE
1. <i>Morabaraba</i>	35	5
2. <i>Bogosi Kupe</i>	35	8
3. <i>Bodibeng jwa matlhomola</i>	35	11
KAROLO YA B: TERAMA		
Araba potso go tswa mo terameng e le NNGWE e o e buisitseng.		
4. <i>Molatswana wa gaetsho</i>	35	14
5. <i>O laetse jalo</i>	35	17
KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE		
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikgangkhutshweng.		
6.1 'Pina ya Bosetšhaba'	17	20
6.2 'Kgodu ya kgabutle e rothile'	18	21
KAROLO YA D: POKO		
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong.		
7.1 'Ngwaga o sa nthateng kgabaganya'	17	23
7.2 'Metsi Masetlha'	18	24

LENANENETEFATSO

Lebelela lenaanenetefatso le le latelang go bona gore a o arabile palo e e batlilweng ya dipotso:

KAROLO	NOMORO YA POTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA POTSO E O E ARABILENG
A: PADI (Dipotso tse dikhutshwane)	1–3	1	
KGOTSA			
B: TERAMA (Dipotso tse dikhutshwane)	4–5	1	
KGOTSA			
C: DIKGANGKHUTSHWE (Dipotso tse dikhutshwane)	6 (6.1 + 6.2)	2	
KGOTSA			
D: POKO (Dipotso tse dikhutshwane)	7 (7.1 + 7.2)	2	

ELA TLHOKO: Netefatsa gore o arabile dipotso go tswa mo dikarolong di le PEDI fela.

KAROLO YA A: PADI

Araba potso e le NNGWE fela mo karolong e.

POTSO 1: MORABARABA – SJ Lebethe

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

1.1 NOPOLO A

A mo ama go se gokaenyana fela, a mo raya a re a sale sentle. 'Ntshimane, tiro eo ya gago ga ke tsamaelane le yona. Pelo ya me ke ya motho, ga e a diriwa ka tshipi.' Ntshimane a boa a mo tsaya. Dikeledi tsa tshologa mo legetleng la ga Ntshimane. 'E ka re ke go rata jaana wa tsamaya o mpelaela le boMpute?' Ntshimane a utlwa ka go sunetsasunetsa gore o a lela. A mmotsa gore ke eng?	5
'Ke gore o ntsaya jaaka letlakala, Ntshimane. Ga o lebelele le gore motho wa teng ke motho wa tsala ya me. O ntsaya jang, Ntshimane? Ke eng fa o rata go kgopisa pelo e go rata jaana?' Ntshimane a kopa tshwarelo. O ne a sa itse gore pelaelo ya gagwe e ka mo kgotla boteng jaana. O ne a sa ikaelela go mo utlwa botlhoko, o ne a mpa a batla go netefatsa gore o ne a tshwerwe ke eng, jaaka a sa tla go mmona ka Tshipi. Kgabagare morwalela wa medupe wa didimala. Ya ne e kete go lebalegile. Morago ba kgaogana jaaka batho ba tle ba kgaogane. Kaitsane ba tla sala ba netefatsa dipelaelo tsa gagwe a ile. Fa e ka bo e se ka moletlo o, gongwe o ne a ka se dike a itsitse.	10 15

- 1.1.1 Tihopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Ntshimane o ne a lora ena, Mpute, Bontle le Morwesi ba tsere loeto lwa go ya kwa ...

- A Sibasa.
B Garankuwa.
C Manyeleti.
D Rabohula. (1)

- 1.1.2 Ke mang yo Ntshimane a mo rayang a re a sale sentle? (1)

- 1.1.3 Go ya ka temana ke tiragalo efe e sebui se sa tsamaelaneng le yona. (2)

- 1.1.4 Ke eng se se tlisitseng maikutlo a sa itumediseng mo go Morwesi go ya ka temana? (2)

- 1.1.5 Go tlile jang gore Ntshimane a kopane le Ntshetsana? (2)

- 1.1.6 Tihalosa maitemogelo a gago ka lerato la ga Mpute le Morwesi. (2)

- 1.1.7 Mpute o ne a loga leano lefe morago ga gore Bontle a siiwe ke terena fa a ne a mo felegeditse le Morwesi go boela kwa sekolong? (2)
- 1.1.8 Tihalosa se se tloedileng ntwaga magareng ga Morwesi le Ntshimane morago ga loeto lwa go felegetsa Bontle kwa Khwadubeng. (2)
- 1.1.9 A fa o lebile Bontle o ka re o ne a rata Ntshimane? (2)
- 1.1.10 Go ya ka wena o ka re Mpute e ne e le tsala e e ikanyegang ya ga Ntshimane? (2)

LE**1.2 NOPOLO B**

A gakgamadiwa ke dinaane tse di fofang le motse gore ena le Bontle ba iphatsimisa mo bathong ka Morwesi le Mpute. A matlakala! A ikutlwa gore a ka roga letsatsi le o kopaneng le Mpute ka lona. Mpute o mo leretse tlhogo e e opang fela. Go ne go na le dilo di le dintsi tse a di utlwetseng ka ga Mpute, mme a ka se ka a di bolelela Bontle. Go ne go tla nna jaaka e kete o mo senya leina mo mokapelong wa gagwe. Go ne go na le mosetsana mongwe wa kwa Malateng yo Mpute a neng a mmone bogologolo. O ne a setse a kile a tsena sekolo le Ntshimane, fela a ntsheditse magadi ke rraagwe ngwana wa gagwe, yo o neng a ka nna dingwaga di le nne.	5
Ba kopanetse kwa lenyalong lengwe letsatsi lengwe. Kooteng mosetsana a se ka a isa gope gore dilo tse di ka mo direla matshwenyego. Gongwe o ne a sena sepe, kgotsa o ne a setse a lapisitswe ke rraagwe ngwana. Morago ga sebaka se seleele Mpute a ntse a ya go mmona kwa gaabo, mosetsana a mo jela nala maitsiboa mangwe. Mosimane a mo dia. Mosetsana a tloga ka lebelo a sa itse gore o emetswe ke eng felo o go yang.	10 15

- 1.2.1 Tlhophaga karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Kgaitسادie Ntshimane o ne a dira tiro ya ...
A bopodisi.
B booki.
C borutabana.
D bolemi. (1)
- 1.2.2 Ke mang yo o gakgamadiwang ke dinaane mo temaneng? (1)
- 1.2.3 Mpute o dirile eng se se tshwarisitseng Ntshimane tlhogo? (2)
- 1.2.4 Ke kgwebo efe e Peter a neng a e dira? (1)

- 1.2.5 Tihalosa thuto e o e ithutileng go tswa mo pading e. (2)
- 1.2.6 Moanelwa mogolo ke mang mo pading? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.7 Tihalosa lebaka le le dirileng gore Mpute a ye le Morwesi kwa GaRankuwa. (2)
- 1.2.8 Mpute o ne a utlwiswa Bontle botlhoko jang? (2)
- 1.2.9 Ke lebaka lefe le le neng le dira gore Morwesi a se ke a ya moletlong wa matsalo a ga Ntshimane? (2)
- 1.2.10 Fa o ne o le Peter o etetse lekgarebe mme le sa robala mo gae o ne o tlile go dira eng? (2)

[35]

POTSO 2: BOGOSI KUPE – DPS Monyaise

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

2.1 NOPOLO C

Lwa bofelo ba mo tlhoboga. 'Mo go nna go tshwana fela – mekodue kgotsa difofu, fa o batla go reka, ke tla go rekisetsa.' A bua a phutholola dikwalo tsa gagwe, ka monyenyo o ba sa o tlwaelang. 'O di tsaya ka bokae?'	
Mosimane a ya mo go tsone a di sekaseka ka kelotlhoko, ga gana fela gore a di tlhome ka tlhogo. A boa a itumetse.	5
'Ke go naya masome a mane a diranta.' Morekisi a retologela mo go rre Masilo, rre wa sekwele yo o neng a reka a rekisa. Banna ba mo tshaba lebaibai, fa a buile gangwe go fedile ka ga gago, ke raya le fa o ka tla ka dipuo tsa baengele, madi a gago a sa tshwane le a batho ba bangwe. Ka mokgwa o a neng a setse a ba tlhoafaditse ka ona, go itsiwe a tsamaya ka bomaima ba ba boitshegang; a ka peteketsa mafelo a Kgalagadi ka nako e khutshwane motho a ba a sala a gakgametse. Ba rakanya matlho; kooteng a re tlhwatlhwa ya mosimane e kwa tlase thata, o tla kgona go reka ... kgotsa a re e kwa godimo ... ba ne ba lekile go lepa gore o bua jang le barekise, ba iteile ka kwa ntle jaaka tlhobolo ya bujane. Sengwe sone a se bua.	10
'O a galala?'	15

2.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Matlhodi o ne a na le dingwaga di le kae fa a nyadisiwa Oshupile?

- A Masome a mane
 - B Masome a mabedi
 - C Masome a mararo
 - D Masome a matlhano
- (1)

2.1.2 Mosimane yo go buiwang ka ga gagwe mo nopolong e ke mang? (1)

2.1.3 Obakeng o bone jang gore mmaagwe o fokotse? (2)

2.1.4 Ke keletso efe e banna ba e neetseng Obakeng fa a ne a batla go reka dikgomo kwa go rre Masilo? (2)

2.1.5 Tlhalosa gore Obakeng le Modimoeng ba ne ba timetsa motlhala wa dikgomo tse di utswitsweng jang? (2)

2.1.6 Ka dintlha DI LE PEDI naya tshobotsi ya mosadimogolo yo o kopaneng le Obakeng ka mahube/mo mosong thata. (2)

2.1.7 Tlhalosa mokgwa o badisa ba ntlha ba tlhokafetseng ka ona. (2)

2.1.8 Barwa ba ga Tukisang ba ne ba farologana jang? (2)

- 2.1.9 Tukisang ke motho yo o maaka. A se ke ntlha kgotsa kakanyo? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 2.1.10 A fa o lebile Motlhoiwa o ne a diragatsa maikaelelo a gagwe a go kgathantsha barongwa ba kwa kgosing? (2)

LE**2.2 NOPOLO D**

Mme mmaObakeng a didimala lobaka lo loleele. A itse gore o ka tsamaya gape fa botshelo bo le lolea; mme o tla tsamaela ruri. A gopola mafoko a ga Oshupile: mosadi o nyalelwa bontle jwa gagwe, botlhale jwa gagwe le mpho ya go itse go lebatsa mogatse matshwenyego a lefatshe. Ka temogo ya botshelo o tshwanetse go ithuta mogatse, le go itse gore o ka mo tlhotlheletsa jang go bona dipono le go lora ditoro. O tshwanetse go ithuta go mo tlhotlheletsa gore tsatsi lengwe le lengwe le fitlhele a suthile fa o neng a eme gone maabane ... A itse gore morago ga loso lwa ga Oshupile o inyaditse thata ka go itse a se ka a mo lorisa ditoro; mme fa Modimoeng a ka tsamaya, go tla bo go fedile ka ene ...	5
A mo tseela kgang go simolola fa a fitlha mo sekgweng, gore e ne ya re ka go jewa ke bodutu a fitlhela letsatsi lengwe a betlile mokoro o montle. A bua lobaka lo loleele; fa a digela a itse gore o tshwanetse go loga leano la go mo tshwara fa gae. Ga feta lobaka lo loleele a loga maano, a a logolola; mme nako nngwe le nngwe a boela mo leanong la gore mokoro o tshwanetse go tla gae.	10

- 2.2.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Leina la mmaagwe Obakeng ke ...
- A Motlalepula.
B Mmapula.
C Matlhodi.
D Mmakgosi. (1)
- 2.2.2 Ke eng se se bontshang gore Tukisang o ne a le molato morago ga gore a ise Obakeng kwa kgotlatshekelo? (2)
- 2.2.3 Batho ba ba mmalwa ba ba neng ba tla go etela mma Obakeng morago ga loso la ga Oshupile ba ne ba batla go bona eng? (2)
- 2.2.4 Banna ba ba neng ba tsamaya le Serokolo fa ba ne ba thopa Kgosi ba feletse kae? (2)
- 2.2.5 Ke leano lefe le mmaagwe Obakeng a le dirileng gore Modimoeng a feleletse a nna kwa Phiritona? (2)
- 2.2.6 Modimoeng o ne a re go diriwe eng ka dikgomo tsa ga Obakeng? (2)

- 2.2.7 Matlhodi o gakgamaditswe ke eng fa a ne a na le Modimoeng mo mokorong? (2)
- 2.2.8 Tlhalosa lebaka le le neng le dira gore Modimoeng a kope kgosi go leka mokoro ka Tsatsi la Tsalo. (2)
- 2.2.9 Fa o ne o le Obakeng o ne o tla ikutlwa jang go itse fa mmaago a go fitlhetse gore rre yo o go godisitseng ga se rraago wa madi? (2)
- [35]**

POTSO 3: BODIBENG JWA MATLHOMOLA – DS Matjila

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

3.1 NOPOLO E

'Ke kopa le dire sengwe le sengwe se ba le kopang go se dira mme le nne boikokobetso.' Letlamoreng a sebela Tsitsi le Dimpho. 'Le se ke la dira sepe se se ka dirang gore ba tle kwa go lona mme le bolelele Kagiso le Bakwena gore ba roke melomo ya bona. Re a go leboga Modimo fa re na le sebaka se seleele pele sefofane se tloga. Re kopa o re babalele o re golole mo bosuleng.'	5
Ba ya mo kgorong ya ntlha go kwadisa merwalo ya bona. Merwalo ya tsewa ya bewa mo sekaleng. Mothusi a kgomaretsa dipampiri tse di kwadilweng maina a Letlamoreng mo merwalong ya bona mme tsa bewa mo lebanteng le le di isang kwa sefofaneng. Fa ba tswa mo merwalong ba ya kwa kgorong e go palangwang kwa go yona. Letlamoreng a ntsha ditekete ba di tthatlhoba. Ba ntsha tsebe e le nngwe mo teketeng nngwe le nngwe mme morago ba mo neela tsona gape. Ka lesego Letlamoreng le balelapa ba kgona go feta sentle.	10
Dimpho a wela matswalo fa a bona ba laela Gabasiane ka go mo emisetsa diatla. E rile go ise go fete sebaka, mongwe a goeletsa gore bapalami ba sefofane se se yang Lontone ba ka simolola go palama.	15

3.1.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Ngwana wa ga Gabasiane yo mmotlana o ne a ithutela ... (1)

- A aerospace.
- B borutabana.
- C booki.
- D aerodome.

3.1.2 Ke mang yo o kopang gore go diriwe sengwe le sengwe se se kopiwang? (1)

3.1.3 Batho ba ba mo temaneng ba mo lefelong lefe? (1)

3.1.4 Goreng batho ba ba mo temaneng ba iphitlhetse ba le mo lefelong le o le umakileng mo go 3.1.3? (2)

3.1.5 Tlhalosa gore Modutlwe o sireleditse lelapa la ga Letlamoreng jang? (2)

3.1.6 Ke ka ntlha ya eng masole a kwa Lesotho a ne a sotla batswantle? (2)

3.1.7 Goreng Tsitsi a ne a sa batle go fuduga kwa Mankweng? (2)

3.1.8 Go diragetse eng ka ntlo ya ga Mogomotsi ya kwa Mankweng? (2)

- 3.1.9 Lebaka legolo le le neng le dira gore Dimpho a batle go ya kwa Sweden ke lefe? (2)
- 3.1.10 Fa o lebile a o ka re Letlamoreng o ne a rata lelapa la gagwe? (2)

LE**3.2 NOPOLO F**

'Se latlhegelwe ke tsholofelo mogatsaka.' Letlamoreng a bua ka lentswe le le kgwabofetseng. 'Se bue jalo tlhe mme, Odirile o tlike go lokololwa. A o akanya gore go tloga kwa Botswana ke go tshabela ntwaga ya tokologo?' A leba mogatse ka maswabi le dithong. 'Fa re sa tshaba re batla eng fa?' A botsa a lela gape. 'Ntwaga e lwewe ka dithunya le dikanono fela mogatsaka. Ga ke itse gore o setse o tsenwe ke mowa wa Modisa.' A bua a lebile kwa tlase. 5

'Ga re a tshwanela go lwa ntwaga ya marumo le dithunya ka dinako tsotlhe. Fa sera se go tlihasetse, o le mo sepitleng, o tshwanetse go boa ka sa morago, o loge maano a mangwe. Ke rata bopelokgale jwa Odirile. O kgona go thobunyela mo bodibeng a sa itse boteng jwa bona go boloka botshelo jwa kgaityadiagwe. Tseo ke ditiro tsa mogale. Fela ka dinako dingwe fa go le kgamarego, go tlokega maikutlo a a fodileng, kelotlhoko le tshekatsheko ya mabaka. Motlhakana go šwa o o itlhatlhatlelang.' Tsitsi a utlwa a betwa ke pelo. 10

Letlamoreng a tswelela pele, 'Nna sebetsasegolo sa me ke go dirisa tlhogo.' 15
A bua a e supa ka monwana. 'Ke dirisa boboko, mogatsaka. Dibetsa di dirisiwa fa mafoko le ditherisano di pala.' A bua jalo a supa kwa ntlheng ya Aforikaborwa.

- 3.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Rangwaneagwe Odirile ke ...
- A Gabasiane.
B Kehitilwe.
C Modisaotsile.
D Letlamoreng. (1)
- 3.2.2 Mmui o raya mang fa a re, 'mogatsaka'? (1)
- 3.2.3 Mmuisano o o mo temaneng o diragalela kwa nageng efe? (1)
- 3.2.4 Neela ntlha E LE NNGWE e e bontshang gore Dimpho o fositswe ke loso makgetlo a le mararo. (2)
- 3.2.5 Moanelwamogolo ke mang mo pading e? (1)
- 3.2.6 Tlhalosa gore kgotlhang magareng ga Dimpho le Maitumelo e bakilwe ke eng? (2)
- 3.2.7 Goreng DiGerilla di ne di le kgatlhanong le puso ya Aforikaborwa? (2)

- 3.2.8 Maikaelelo a mapodisa a Lesotho go botsolotsa Letlamoreng dipotso gantsintsi e ne e le afe? (2)
- 3.2.9 Tihalosa semelo sa ga Modisaotsile ka ntlha e le nngwe. Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 3.2.10 Fa o bona, a go ne go tlhokega gore puso ya maloba ya Aforikaborwa e bogise Bantsho ka mokgwa o e neng e dira ka teng? (2)
- 3.2.11 Ke thuto efe e o e ithutileng go tswa go moanelwa Gabasiane? (2)

[35]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: TERAMA

Araba potso e le NNGWE mo karolong e.

MOLATSWANA WA GAETSHO – DMG Sekeleko**POTSO 4: 'MOSIMANE WA SANKATANE' – DM Mothibi**

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

4.1 NOPOLO G

<i>(Go utlwala selelo sa batho. Diruiwa tsa batho le tsone di a bokolela di leka go tshaba mme Kgodumodumo o di feleletsa tse tsotlhe. Kgosi e maketse, ga e tlhaloganye gore tota se se diragalang ke eng)</i>		
KGOSI:	<i>(Ka kgakgamalo)</i> E ka ba ruri se se diragalang mo motseng wa me ke eng?	5
KEDIBONE:	<i>(Ka selelo le go hemela)</i> Kgosi re thuse tlhe re a nyelela!	
KGOSI:	<i>(Ka letshogo)</i> Ke eng! Le ntshosetsang? Leba fela jaaka diphologolo le tsone di tla di tshaba! Di tshaba eng?	10
KEDISALETSE:	<i>(Ka selelo)</i> Kgosi di tla di lelekisitswe ke phologolo e e ditsebetsebe tse ditona e e maswe! <i>(Letshogo)</i> Bona! Bona Kgosi jaaka e metsa pitse yotlhe e ntse e tshela!	
KEDIBONE:	<i>(Ka go rapela le ka selelo)</i> Kgosi! A re tsweng mo motseng ono, re tla dika re fedile rotlhe. Ka wena o le kgosi ya rona re goge o ye go re senkela lefelo le lešwa.	15
KGOSI:	<i>(O tshogile)</i> Ke tla dira eng? Le nna ke gakilwe! Le gona re ya kae?	20
MABINAGOTSHOLWA:	<i>(Ka bosilo)</i> Ka re o sekopa sa Kgosi fela wena. Dira sengwe re tswe mo motseng o, a o ntse o lebile ka moo Kgodumodumo a fetsang diphologolo tsa rona ka teng?	
MMEGI:	Kgodumodumo e ne ya simolola ka diruiwa, mme ya di feleletsa, morago ga moo ya simolola ka batho.	25

4.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Ditiragalo tsa teramakhutshwe e, di diragalela kwa ...

- A Phokeng.
- B Masimong.
- C Mogone.
- D Thabeng. (1)

4.1.2 Ke eng se makaditseng Kgosi? (1)

- 4.1.3 Sankatane ke segatlhamelamasisi. Tshegetsa tlhagiso e, ka dintlha DI LE PEDI. (4)
- 4.1.4 Lentswe le le neng le goeletsa bosigo le tshamekile karolo efe mo morafeng wa kwa Phokeng? (2)
- 4.1.5 Tlhalosa ka bokhutshwane setlhoa sa teramakhutshwe. (2)
- 4.1.6 Modiragatsimogolo mo teramakhutshweng e, ke Sankatane. Tshegetsa tlhagiso e ka lebaka. (2)
- 4.1.7 Ditiragalo tsa teramakhutshwe e, di diragalela kwa motseselegaeng. Tshegetsa tlhagiso e, ka dintlha DI LE PEDI. (2)
- 4.1.8 A o ka re Morwesi ke modiragatsi wa madi le nama? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 4.1.9 Fa o lebile goreng batho ba mo motseng ba ne ba sa batle Kgosi? (2)

LE**4.2 NOPOLO H**

MONNAMOGOLO:	Ngwaangwanaka, o re thusitse, le fa e le ka ntlha ya ga rraago, o re kaetse gore o na le kitso le botlhale jo ka jone o ka sireletsang setšhaba ka jone. O monnye ka popego le ka seemo, mme fa e le ka kitso le botlhale le tlhaloganyo o mogolo go re gaisa rotlhe. Tlotlo eno ke ya gago e seng ya ga rraago!	5
KEDIBONE:	Ngwanaka! O buile nnete, ke ka ntlha ya ga rraago le batho, mme nna ka re le mmaago re se ke ra mo lebala, fa a ne a sa iphitlha gore o bo o nne teng re ka bo re le kae?	10
BATHO:	Ke nnete! Ga go na boammaaruri jo bo fetang joo! Ke kgosi a e nne kgosi ya rona. (<i>Go utlwala logadima</i>)	
LENTSWE:	(<i>Ka iketlo</i>) Ke nna kgosikgolo ya lona Bafokeng ba ga Motlatla. Ke nna ke dirileng gore mosadi yono Morwesi a sale, a tle a tshole mosimane yono wa Sankatane gore a tle a le golole mo diatleng tsa kgosi e e neng e lo patika, lo ntšhwafale. Mme ke ene kgosi ya lona. Ke yone kgosi ya me e ntšhwa e ke lo e tlhophetseng. (<i>Go betsa logadima gape</i>)	15
BATHO:	(<i>Ka boitumelo</i>) Gola kgosi ya rona! Gola mosimane wa Sankatane. Gola Phoka o re buse! Pula! Phoka!	20
MONNAMOGOLO:	Didimalang Bafokeng re neyeng Sankatane Kgosi ya rona sebaka a bue!	

- 4.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Mabinagotsholwa o fitlhetse ngwana wa gagwe le mosadi ba bolailwe fa a boa kwa ...
- A masimong.
B sekereng.
C madisong.
D sekgweng. (1)
- 4.2.2 Boitumelo jo bo mo temaneng bo tlisitswe ke eng? (2)
- 4.2.3 Ke dilo dife TSE PEDI tse di makaditseng Sankatane fa a gola? (2)
- 4.2.4 Goreng batho ba ne ba tllhasetswe ke Kgodumodumo? (2)
- 4.2.5 Go tlile jang gore Sankatane a tlhomiwe go nna kgosi? (2)
- 4.2.6 Goreng mmaagwe Sankatane a ne a nna mo khuting? (2)
- 4.2.7 Morero wa teramakhutshwe e, ke ofe? (2)
- 4.2.8 Ke ditlamorago dife tse di neng di tlile go diragalela batho fa Sankatane a ne a sa bolaya Kgodumodumo? (2)
- 4.2.9 Fa e ne e le wena Sankatane o lebagane le phologolo e e ditsebetsebe e e feditseng morafe o ne o tla dira eng? (2)
- [35]**

POTSO 5: O LAETSE JALO – KS Naledi

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

5.1 NOPOLO I

(Kwa morakeng, Ntukelele o a goroga. O bonala a na le letsapa la loeto lo loleele. O fitlhela rre Moeti a ikhuditse ka fa tlase ga morula o mogolo. O adile kgetse.)

NTUKELELE: *(O emisa karaki.)* Hokaiii! Ema Koloboi. Nte ke le thuse go kgwa mowa, Loeto lo fedile, le ka ya go bo garola la bo fetisa ka metsana. Tsamayang sentle. Tiro ke e dirile ka botshepegi. *(O phutha ditweege go di isa kwa mokgorong.)* 5

NTUKELELE: Dumela rra.

MOETI: *(O tsosa tlhogo.)* Dumela ngwanaka. O setse o gorogile? O tsamaile jang? 10

NTUKELELE: Ke tsamaile sentle tota. go na le dikgang tse di monate kwa gae.

MOETI: Hee, tswaya ka tsona. Ke go reeditse.

NTUKELELE: Kgarejwana e bonwe kwa ga mme Lentuwane.

MOETI: Kgarejwana? 15

NTUKELELE: Ee, rra. Ke boitumelo fela kwa gae. Ba ne ba botsa gore o tla leng? Moduduetso o ne o ile godimo.

MOETI: Mmmm ... ke a bona. Kana ke maitibolo. Go siame mosimane, o ka goroga. Go na le mosoko mo pitseng. O tla bona nama ya kolobe ya naga mo kasetroleng. Ke sa ntse ke sekama go le gonnye, o tla ntsosa fa o feditse. *(O sekama gape. Ntukelele o tswelela ka go ja.)* 20

NTUKELELE: *(O bua a le nosi.)* Hei, borre! O ka se ba tlhaloganye. Bona gore bomme ba itumetse jang? Mo go rre Moeti ruri le monyenyo ga o yo. Ga ke itse gore a ke ditlhong kgotsa jang. E tshwanetse ya bo e le setso sa borre. E re ke tlogele go ya goleele ke tloga ke opiwa ke tlhogo. *(A mo kgotlhokgotsha.)* Rra tsoga, o rile fa ke fetsa ke go tsose. 25

5.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Moeti fa a ya gae go bona ngwana wa Lentuwane o ne a tsamaya ka ...

- A setobetobe.
- B sejanaga.
- C setimela.
- D sefofane.

(1)

5.1.2 Gofejane wa ga Lentuwane ke mang?

(1)

5.1.3 Setlhogo sa terama se tsamaelana jang le diteng?

(2)

- 5.1.4 Tihagisa kakanyo e e bosula e Lentuwane o neng a na le yona mo go rarabololeng mathata a lelapa la gagwe. (2)
- 5.1.5 Ke ka ntlha ya eng Moeti a ne a nna thata kwa morakeng? (2)
- 5.1.6 Neela semelo sa ga Matoko ka dintlha DI LE PEDI. Tshegetska ka lebaka. (4)
- 5.1.7 Tihalosa ka moo Lentuwane a neng a ikutlwa ka teng fa a se na go lemoga gore Moeti o ratana le Matoko. (2)
- 5.1.8 A o ka re Moeti o dirile sentle ka go abela Mojalefa boswa jo bontsi go feta bana ba gagwe ba bangwe? (2)
- 5.1.9 Go ya ka wena a o ka re Moruti Rantweetwee o kgonne go tsereganya malapa a le mabedi a ga Moeti fa go ne go lwelwa setopo sa Moeti? (2)

LE**5.2 NOPOLO J**

(Ke kotara go tswa ureng ya borobongwe. Moeti, Matoko le Mojalefa ngwana wa bona ba tsena mo kantorong ya ga mmueledi Radinonyane.)

MOJALEFA:	<i>(Ka go gakgamala.)</i> Hei! Banna ba kae! Bontle jwa dikago tse, bo gapa pono ya matlho.	
MOETI:	Ke nnete ngwanaka. Tse o di boneng tse, ke ona maungo a thuto. Sa bobedi ke gore, tšhelete ga e palelwe ke sepe fa e le teng, le dithaba di kgona go phungwa.	5
MATOKO:	O se fele pelo ngwanaka. Tsatsi lengwe, e tla bo e le wena. Fa o ka utlwelela dikgakololo tsa batsadi, o tla tsoga o iteboga.	10
MOJALEFA:	<i>(O buisa mokwalo mo lobating.)</i> A mokwalo o montle ruri! E re ke buise go tihaloganya, 'Radinonyane, Mmueledi.'	
MOETI:	Ka re o kgatlhegile e le ruri.	
MOJALEFA:	Kana bontle bo gogela go phala gauta. Le nna tsatsi lengwe, ke tla bo ke le sengwe.	15
MOETI:	<i>(O a kokota.)</i>	
JOYCE:	Tsena!	
MOETI:	<i>(O eteletse losika pele.)</i> Dumela mma.	
JOYCE:	Dumelang bagaetsho. Lo ka tsaya manno. Nnang ka phuthologo, re a lo amogela. Dikuranta ke tseo, lo ka itisa ka tsona.	20
MATOKO:	Re a leboga mma.	
JOYCE:	Tsweetswee, lo intshwareleng. Ke sa feleletsa sengwe.	
MOETI:	Go siame mma. Tota re kopa go bona Radinonyane.	
JOYCE:	Go siame lo tla mmona. Tsamaiso ke gore, fa lo rata go mmona, lo tshwanelwa ke go ntihalosetsa gore lo mmatla mabapi le eng. Ke tla kgona go lo direla dithulaganyo.	25
MOETI:	Bona fa kgaityadi, ke rata go itebaganya le mmueledi. Tiro e ke e tletseng fa, e batla ena ka namana.	

- 5.2.1 Tihopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Joyce o ne a bolelela ba ga Moeti gore ba itise ka go buisa ... fa ba emetse rre Radinonyane kwa diofising.
A makasine
B beibele
C kuranta
D dibuka (1)
- 5.2.2 Naya leina la banka e Moeti a neng a e dirisa. (1)
- 5.2.3 Dithoto tsa ga Moeti di kgaogantswe morago ga sebaka se se kae? (1)
- 5.2.4 Mojalefa o ne a gakgamaditswe ke eng fa ba fitlha kwa dikantorong tsa mmueledi? (2)
- 5.2.5 Bana ba ga Lentuwane ba itsitse leng gore rraabona o na le ngwana le Matoko? (2)
- 5.2.6 Tihalosa botsalano magareng ga Ntletleng le Sepepe. (1)
- 5.2.7 Naya dilo DI LE THARO tse Nteseng a di dirileng go tsosa Lentuwane fa a ne a idibetse. (3)
- 5.2.8 Tihalosa se se tlotlheleditseng ntwaga ya ga Lentuwane le Moeti. (2)
- 5.2.9 Ke thuto efe e o ithutileng yona go tswa mo terameng e? (2)
- 5.2.10 A lorato lwa ga Lentuwane le Makgolokwe, le kgonne go nna sephiri? (2)

[35]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 35**

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE

Mo karolong e, dipotso di boditswe go tswa mo dikgangkhutshweng tse di latelang:

- 'PINA YA BOSETŠHABA' – PJ Mathibe
- 'KGODU YA KGABUTLE E ROTHILE' – MI Siko

POTSO 6: NGATANA YA LEHUMO – KM Mbonani le ba bangwe

Buisa dinopolo tse di latelang go tswa mo dikgangkhutshweng di le PEDI, mme morago o arabe dipotso tse di boditsweng ka nngwe le nngwe ya tsona. Palo ya maduo a a abetsweng potso nngwe le nngwe a go kaela boleele jo bo solofetsweng mo karabong ya gago.

ELA TLHOKO: Araba dipotso tse di boditsweng ka dinopolo TSOTLHE, k.g.r. POTSO 6.1 le 6.2.

6.1 'PINA YA BOSETŠHABA' – PJ Mathibe**NOPOLO K**

Ditsholofelo tsa bolokologi di bonala sentle gonne ga go pina epe e e leng ya setšhaba e e se nang ditsholofetso. Mmuso mongwe le mongwe le morafe mongwe le mongwe o solofetse tse dintle, tse di monate le tse di nang le tswelolepele mo isagong. Ga go gope foo o ka se solofeleng sepe kgotsa go solofetse sengwe. Ga go tihabise ditlhong go nna le tsholofelo mo bathong, mo lefatsheng le mo go tsotlhe tse di mo go lona. Fa o tlhoka tsholofelo, o sule.	5
Bolokologi ke selo se sentle gonne se dira gore motho a itlhaloganye jaaka motho a tshwanetse. Bo lokolola mowa mo go akanyeng sentle kwa ntle ga difatshi dipe. Monagano wa motho o dira ka fa o kgonang kwa ntle ga go beelwa meolwane e bile se motho mongwe le mongwe a se buang mo bolokologing, o a reetswa. Ga go nne lefoko la ope le le nyadiwang le sa sekasekiwa. Motho mongwe le mongwe o letlwa go ema fa godimo ga serala mme a bua ka fao mowa o mo letlang ka teng.	10
Bakwadi ba kwala fela ba sa boife go ka kganelwa go bua dilo dingwe. Foo go raya gore dikuranta le diradio le didiriswa tse dingwe tsa tlhaeletsano di dira tiro ya tsona kwa ntle ga melawana e e thibelang bolokologi ba go ka buwa kgotsa go dirisa didiriswa e ka nna dife tsa tlhaeletsano.	15

6.1.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Bolokologi bo mosola ka bo dira gore motho a ...

- A rapele.
- B itlhaloganye.
- C gatake ditshwanelo tsa bangwe.
- D se letle go reediwa.

(1)

- 6.1.2 Neela ntlha E LE NNGWE go tswa mo temaneng e puso e e solofetseng go tswa mo pineng ya bosetšhaba. (1)
- 6.1.3 Go ya ka temana, ke selo sefe se o kaiwang o sule fa o se tlhoka? (1)
- 6.1.4 Neela mafelo A LE MABEDI a puso e neng e sa letlelele batho go tshameka pina ya bosetšhaba mo go ona ? (2)
- 6.1.5 Ke eng se motho yo o itlotlang le go ipela ka naga ya gaabo a tshwanetseng go se dira fa a bona mongwe a senya sengwe sa setšhaba? (2)
- 6.1.6 Tlhagisa tiragalo e le nngwe e e tlohang kutlobotlhoko fa pina ya bosetšhaba e opelwa. (2)
- 6.1.7 Tlhalosa gore pina e nna ya bosetšhaba fa go diragetse eng? (2)
- 6.1.8 Basweu ba ne ba ikutlwa jang fa go opelwa pina ya 'Nkosi Sikelel' iAfrika'? (2)
- 6.1.9 A o ka re pina ya bosetšhaba e botlhokwa mo nageng? (2)
- 6.1.10 Fa o lebile ke kgato efe e o neng o ka e tsaya kगतलhanong le batho ba ba nyatsang pina ya bosetšhaba? (2)

LE6.2 **'KGODU YA KGABUTLE E ROTHILE' – MI Siko****NOPOLO L**

Ruri go ne go se sepe se a neng a ka leka go ipolaya ka sona mo phaposeng eo. Tsatsi la tsheko le ne le gorogile, go ne go thologetse boidiidi jo bo ka thibang letsatsi go tla go ikutlwela.

'Moeng ke mo tsenyeditse thuntshwane mo dibukeng ke itse gore e tla mo phaila a ikhuditse mo phaposeng ya gagwe. Ga ke itse gore go diregileng gore e mo thube pele ga nako e ke neng ke e beile. Mphe lebotlolo leo ke minolose. Monna ke utlwile modumo o o thibang ditsebe ke le gaufi le mabala a metshameko, e rile ke gadima ka bona kgabo e lakaila lejelathoko.' 5

Lentswe o ne a kgona go le utlwa gore ke la gagwe mme a se gopole gore le gatisitswe leng. Leotwana le boeleditswe gararo go se ope yo o letlwang go bua. Dipotso o ne a retelelwa le ke go araba le e le esi gonne leotwana le sentlhaga di ne di mo golegile. 10

Katlholo ya gagwe e ne ya nna go thunyetsa ditedu mo kgolegelong. Mathaithai ena a tshwanelwa ke go tantabela ga kana jaaka a ne a solofeditswe. Kgodu ya kgabutle e rotha fa go ka nna bobedi jo bo tlhakanetseng molalatlhageng. Le motho o rata o tshepa yo o tswang kgakala le ena e seng tsala ya go apara letlalo la nku le mororo e le phiri. 15

- 6.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Moeng o tsweditse dithuto tsa gagwe kwa Kholetšheng katiso ya ...
- A Hebron.
B Setlogelo.
C Tlhabane.
D Tlhakong. (1)
- 6.2.2 Neela leina la nnete la ga Phakwe. (1)
- 6.2.3 Neela lebaka le le dirileng gore Bafedile a se ke a nyalwa gape morago ga gore monna a mo tlogele. (2)
- 6.2.4 Go itima menate ya lefatshe ga mmaagwe Moeng go mo senola e le motho yo o ntseng jang? (2)
- 6.2.5 Tlhalosa gore Moeng o tlhokafetse jang? (2)
- 6.2.6 Tlhalosa gore ke ka ntlha ya eng Phakwe e le moanelwamogolo mo khutshweng e. (2)
- 6.2.7 Ke eng se se tlhotlheleditseng Mathaithai gore a tseye tshweetso ya go iphetola mongwe wa baithuti kwa Kholetšheng ya katiso ya Tlhabane? (2)
- 6.2.8 Naya lebaka le le dirileng gore Phakwe a bontshe Mathaithai dibetsa tse di neng di le kwa phaposing ya gagwe. (2)
- 6.2.9 Mathaithai o bone jang bopaki jwa gore Phakwe ke ena a tlhodileng loso lwa ga Moeng? (2)
- 6.2.10 A o ka re khutshwe e, e fedile sentle? (2)

[35]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 35**

KAROLO YA D: POKO

Mo karolong e, dipotso di boditswe go tswa mo mabokong a a latelang:

- 'NGWAGA O SA NTHATENG KGABAGANYA' – JSS Shole
- 'METSU MASETLHA' – EB Masoabi

ELA TLHOKO: Araba dipotso tse di boditsweng ka maboko OTLHE, k.g.r. POTSO 7.1 LE 7.2.

POTSO 7: MABOKO A SETSWANA: Morulaganyi – MK Mothoagae

7.1 Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

NGWAGA O SA NTHATENG KGABAGANYA – JSS Shole

- 1 Ngwaga o sa nthateng kgabaganya ...
- 2 Ngwaga o sa nthateng kgabaganya ...
- 3 Ke go ratile, morwamotho, ka o sa' phela
- 4 O buisiwa fela ke go gola.
- 5 Ke itletse fela e bile ke ipoela fela,
- 6 Sepe sa gaeno ke sa se gopela
- 7 O nkuile ke robotse o lelela phetogo
- 8 O lelela bogolwane, o lelela go suta;
- 9 Ka kubuga ka go sutisa ka go neela phetogo.
- 10 Letlalo la ngwagola ke setlhako
- 11 Thabagadi ya maloba ke tsela
- 12 Keledi tsa maabane magotsane.
- 13 Maabane o ne o ja rraago setshego
- 14 Ka moso o tla sotlwa ke bana ba gago.
- 15 Ke tla kgabaganya ka suta
- 16 wa sala le bogodi
- 17 wa sala o di bona
- 18 wa sala o ntelela:
- 19 Le fa nna tota ke sa kgabaganye
- 20 go kgabanya wena mosakgoreng
- 21 go nkgadima go se kitla go go thusa.
- 22 Mafega a go feta o tsetswe nao
- 23 mosema-kgotso.
- 24 Dumedisa Morwarre ka pula ke yoo!

7.1.1 Tlhophisa karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mmoki o utlwisitswe botlhoko ke go ...

- A palelwa ke go ka fitlhelela sengwe.
- B kuiwa ke batho a robotse.
- C lwela bogodi le ngwaga.
- D sotliwa ke bana ba gagwe.

(1)

- 7.1.2 Neela lebaka LE LE LENGWE le le bontshang fa leboko le, e le la magareng. (2)
- 7.1.3 Tihalosa mofuta wa ponagalo ya poko o o tlhagelelang mo meleng ya 1 le 2. (2)
- 7.1.4 Neela ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 12 le 13. (2)
- 7.1.5 Tihalosa bokao ba mola wa 12. (2)
- 7.1.6 Ke sekapuo sefe se se renang mo lebokong lotlhe? (2)
- 7.1.7 Tihalosa morero wa leboko le. (2)
- 7.1.8 Go ya ka wena goreng mmoki a re sepe sa gaeno ga ke a se gopela? (2)
- 7.1.9 Fa o lebile goreng mmoki a re: 'Ngwaga o sa nthateng kgabaganya'? (2)

LE

7.2

METSI MASETLHA – EB Masoabi

- 1 Ke metsi-masetlha setsimpaboko,
2 O dubisa banna thankga maibing,
3 Ba je mmamodikwane mananeng,
4 Ba rwale mabogo tlhogong go umakwa,
5 Masetla-dibete a tiro tsa bojalwa.
- 6 Ruri o setlhogo o sa bolaya motho!
7 O gopisa bagale ka mpa ya sebetse,
8 O ba tlogele ba le pududu dikhaing,
9 Wena o sale o phophoma dinkgong,
10 O boe o ba amoge seriti,
11 Ba sale ba le sasanka mananeng.
- 12 Balatedi ba gago ba dule bomphe-ke-gore
13 Matlho a bona a ditoto a totomologile,
14 Melomo ke dibete diphafaneng,
15 Godimo ga moo, o botlha ka tatso le lonko,
16 Mme o pakwa go feta kgotlaomone.
- 17 Ka ntlha ya gago merafe e latlhegetswe ke dikgosi,
18 O busa metse boemong jwa magosi,
19 O garaswantse kagiso makgotleng,
20 Go setse fela selelo le khurano ya meno.
- 21 Malapeng magora a tswetswe ka mefiko,
22 Dipitsa di tlhoka baapei,
23 Mamphorwana a atlhametse babolai,
24 Ka dinong di fofile le metsi-masetlha,
25 Mabele a kgaitساديا mmu le pula.

- 7.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Mofuta wa leboko le ke ...
- A sonete.
B epiki.
C letlhologela.
D tshimega. (1)
- 7.2.2 Kwala morumo wa temana ya ntlha. (1)
- 7.2.3 Naya sekapuo se se tlhagelelang mo moleng wa 6. (2)
- 7.2.4 Tlhalosa sekapuo se o se neetseng mo go 7.2.3. (2)
- 7.2.5 Nopola mola o o nang le sekapuo sa tshwantshiso mo temaneng ya 3. (2)
- 7.2.6 Mmoki o raya jang fa a re bojalwa bo pakwa go feta kgotlaomone? (2)
- 7.2.7 Ke ponagalo efe ya poko e e fitlhelwang mo mola 13? (2)
- 7.2.8 Mmoki o tlhalosa maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetska ka lebaka. (2)
- 7.2.9 O ithutile eng go tswa mo lebokong le? (2)
- 7.2.10 Fa o lebile, ke ka ntlha ya eng dipitsa di tlhoka baapei? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA D: 35
PALOGOTLHE: 70